

Правовий вимір функціонування

публічної влади у політичній системі сучасної України

Д. Є. Прокопов

доктор філософських наук, професор кафедри історії філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В. М. Скрипнюк

кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін правничого факультету Національного університету «Острозька академія»

Стаття присвячена дослідженню правових вимірів функціонування публічної влади у політичній системі сучасної України. Визначені базові правові принципи організації та реалізації публічної влади в умовах становлення в Україні правової і демократичної держави та громадянського суспільства.

Ключові слова: право, політична система, публічна влада, правова держава, демократія, правові принципи, конституціоналізм.

Статья посвящена исследованию правовых измерений функционирования публичной власти в политической системе современной Украины. Определены базовые правовые принципы организации и реализации публичной власти в условиях становления в Украине правового и демократического государства и гражданского общества.

Ключевые слова: право, политическая система, публичная власть, правовое государство, демократия, правовые принципы, конституционализм.

The article deals with the legal dimensions of functioning of public power in the political system of modern Ukraine. It studies some basic legal principles of the public administration organization and implementation in Ukraine while its development as a democratic state, state of law, and the civil society.

Keywords: law, political system, public authority, rule of law, democracy, legal principles, constitutionalism.

Активні трансформації політичної системи сучасної України з появою та розвитком нових теоретико-методологічних підходів, що дозволяють принципово по-новому подивитись на політичні системи і застосувати нові моделі для правового аналізу політичних відносин (як приклад, можна навести змістовну монографію К.Бабенка [1]), відкривають цікаві та вельми плідні у науковому аспекті перспективи для юридичних досліджень процесів інституціоналізації, циркуляції та функціонування публічної влади у межах тих чи інших типів політичних систем. Але зазначений спосіб науково-юридичних пошуків (включаючи й такі галузеві дисципліни, як конституційне право, адміністративне право тощо) об'єктивує нові проблеми теоретичного і практичного змісту, пов'язані з розробкою (або ж новою інтерпретацією) базових дефініцій і з визначенням тих моделей, які б гарантували практичну адаптацію утворених в такий спосіб понять і теорій до безпосередньої практики цілеспрямованого впливу на розвиток політичної системи та її окремих інститутів (елементів).

Актуальність звернення до цієї теми зумовлена декількома причинами, серед яких відзначимо найважливіші. По-перше, сучасна модель теоретичного осмислення процесів розвитку публічної влади вже не може обмежитись своєю «методологічною прив'язкою» виключно до такого суб'єкта, як держава. Насправді реалізація політичної влади зачіпає всі рівні та елементи державно-зорованого суспільства, що змушує говорити про політичну систему в цілому, де поряд з державою існує, розвивається та взаємодіє з нею громадянське суспільство. Внаслідок цього, публічна влада отримує нові виміри та рівні, що мають обов'язково братись до уваги юридичною наукою (звісно, якщо вона ставить на меті отримати адекватну тео-

ретичну модель реальних публічно-правових відносин у сучасному суспільстві). По-друге, слід наголосити на тому, що державотворчі процеси в Україні останнього десятиліття доволі переконливо довели те, що держава повинна не лише в теорії, а й на практиці сприйматись не стільки як цілком самостійний, і до певної міри – свавільний, суб'єкт розпорядження публічною владою, скільки як рівноправний партнер, пов'язаний складною та розгалуженою системою взаємозв'язків з суспільством та іншими елементами сучасної політичної системи України. Нехтування цим актуальним і важливим положенням спричиняє цілком очевидні відхилення (якщо не сказати більш жорстко – спотворення), як у державотворчому, так до певної міри, у правотворчому процесі. По-третє, варто спеціального наголосу те, що й досі вивчення процесів розвитку і трансформацій політичної системи України привертає до себе увагу переважно представників політичної науки. Рішучим відходом від цієї традиції може послужити хіба що двотомне видання «Політична система: сучасні проблеми розвитку громадянського суспільства і держави» (2010 р.). Утім, така надмірна, виключна, а отже, цілком штучна, «політологізація» цієї теми спричиняла не лише збіднення правової науки, а й суттєво обмежувала можливості та наявний методологічний інструментарій дослідження політичних систем у сучасних умовах. Результатом цього стала актуалізація потреби у власне правових студіях тих чи інших аспектах встановлення та розвитку політичних систем, а також процесів організації та реалізації публічної влади.

Усе це підтверджує актуальність дослідження правового виміру функціонування публічної влади у політичній системі України й зумовлює потребу і наукову важливість проведення таких розвідок.

Одним з визначальних аспектів правового забезпечення функціонування

і розвитку будь-якої політичної системи є нормативне закріплення тих фундаментальних принципів, які дозволяють встановити тип політичної системи у тому чи іншому конкретному випадку (причому це важливо не лише у суто науково-теоретичному плані, а й з огляду на практику діяльності політичної системи), а також окреслити подальші перспективи її розвитку. Власне, принципи організації та функціонування політичної системи можна визначити, з одного боку, як засадничі ідеї, відповідно до яких вона діє, а, з іншого – як закономірності чи взаємозв'язки елементів політичної системи, що виражені у вигляді певних наукових положень, закріплених правом і застосованих в теоретичній та практичній діяльності щодо здійснення публічної влади. Зазначена проблема аналізу правових принципів функціонування політичної системи може бути досліджена принаймні в двох аспектах. З одного боку, це, звичайно, диференційоване вивчення окремих елементів політичної системи, включаючи й систему органів державної влади, яке ставить на меті ретельний опис тих специфічних ознак, які дозволяють говорити про окремі функції в частині регулювання суспільних відносин і забезпечення суспільно-політичних та інших потреб соціуму. З іншого боку – це інтегративний шлях, який абстрагуючись від процесів функціонування окремих елементів політичної системи (держава, громадські організації, політичні партії тощо), ставить на меті виокремлення загальних закономірностей щодо діяльності політичної системи як цілісної та структурно визначеної сукупності взаємозв'язків публічної взаємодії.

Щоправда, вказуючи на роль правових принципів організації і функціонування політичної системи, варто уточнити власне юридичний зміст цього поняття. Загалом поняття політичної системи

є здебільшого предметом аналізу політичних наук, а юридична наука займається або правовими основами розвитку системи державної влади, або ж громадянського суспільства (незалежно від того, на якій стадії розвитку воно знаходиться). Це може видаватись переконливим аргументом для висновку про відсутність достатніх підстав для того, щоб говорити про єдині та загальні правові принципи, які спільні для всієї політичної системи. Справді, якщо проаналізувати текст Конституції України, то в жодній з її статей не знайдемо визначення чи переліку принципів функціонування політичної системи. Адже, наприклад, в ст. 3 йдеться не стільки про саму політичну систему, і зокрема про такий її елемент, як державна влада, скільки про її взаємозв'язок з людиною та встановлення пріоритетів у цих відносинах, а в ч. 2 ст. 5 фіксується джерело влади та механізм її здійснення. Однак не можна заперечувати й того, що на конституційному рівні закріплено цілий ряд визначальних норм і принципів, які описують окремі елементи політичної системи (наприклад, ст. 1 визначає Україну як правову і демократичну державу, а ст. 15 чітко встановлює, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, при тому, що держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України), а через них – і всю політичну систему.

Отже, одним з найважливіших положень, що дає об'єктивні підстави говорити про загальні принципи організації політичної системи України, є поняття правової демократичної держави, яке характеризує як спосіб організації та систему зв'язків між державою, суспільством та індивідом, так і безпосередні норми і принципи, якими держава керується в процесі своєї діяльності. Традиційно основною ознакою правової держави, яка ви-

значає стан державної влади, вважається підкорення влади закону. В правовій державі, як писав М. Палієнко [2], державна влада сама стає предметом правового регулювання. Цю тезу можемо зустріти як у самих джерел розвитку теорії правової держави, так і в сучасних дослідженнях. Не наводячи всіх існуючих інтерпретацій цього принципу організації і функціонування держави, згадаємо лише слова В. Гессена. Щоб продемонструвати, яким чином цей принцип спрацьовує на практиці, науковець запропонував тлумачити правову державу як правовий суб'єкт, що схожий на кожного окремо взятого громадянина [3]. Це стає можливим завдяки тому, що в правовій державі право переростає державу і перетворює її на правове явище чи творіння права. Тобто підпорядкування держави закону не дозволяє тлумачити її як специфічну силу, виключену з системи суспільно-політичних та правових зв'язків, яка перебуває за межами політичної системи і має право, спираючись на механізми «легального насилля», нав'язувати свою волю громадянинові або ж громадянському суспільству.

В основі такого унеможливлення винесення держави «над» політичною системою (коли держава стає зверхньою по відношенню до суспільства та політичної системи) є правовий принцип народовладдя. Це означає, що єдиним джерелом державної влади є народ, а отже, і вся повнота влади належить саме йому (як вищому суверену), а не тому чи іншому органу влади. Щоб наголосити на цьому характерному принципі організації і розвитку політичної системи та системи державної влади України, можна стверджувати: публічна влада здійснюється народом через законодавчі, виконавчі та судові органи влади, а також через ті політичні інститути, які покликані агрегувати, виражати й захищати інтереси громадянського суспільства. Це означає, що громадяни встановлюють (як ре-

зультат дії, т. зв. установчої влади) та уповноважують органи держави виконувати ті чи інші функції. Ця процедура може відбуватися як шляхом безпосередньої участі, так і завдяки механізму виборів як зобов'язання делегування повноважень на здійснення державної влади [4].

Наступним принципом організації публічної влади за умови, коли центральним елементом політичної системи є саме правова держава, який логічно пов'язаний з ідеєю верховенства права, є принцип правового чи конституційного обмеження публічної влади шляхом незаперечного визнання недоторканих і невідчужуваних прав людини. Інколи цей принцип ще визначають як принцип захисту прав людини і громадянина. Саме так його тлумачив П. Новгородцев, для якого принципи захисту прав особистості та народного суверенітету були головними ознаками правової держави і демократичної організації політичних відносин [5]. У Конституції України цей принцип зафіксовано в ч. 2 ст. 3: «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави... утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Тобто не зважаючи на суверенітет державної влади, сама ця державна влада завжди є обмеженою. Фактично це означає те, що для самої держави, без якої не можна уявити собі жодної політичної системи, завжди є такі межі, яких вона ніколи не вправі переступати [6]. У цьому сенсі, як наголошував Б. Кістяківський: «у правовій державі державна влада введена у певні рамки, вона здійснюється у певних формах і носить правовий характер» [7].

Однак практичне забезпечення цих принципів діяльності державної влади передбачає і певну організацію всієї політичної системи, адже для того, щоб держава діяла саме так, вона має бути відповідним чином організованою і у відповідний спосіб співвіднесена з громадянським

суспільством. Цими принципами організації політичної системи є принцип поділу влади (він стосується порядку та специфіки організації держави і державної влади) і принцип ефективної взаємодії держави та громадянського суспільства. Зупинимось докладніше на цих принципах. Дійсно, для того, щоб публічну владу можна було контролювати, вона повинна бути розподіленою як щодо кола своєї компетенції, так і щодо кола своїх повноважень. При цьому запровадження принципу розподілу влади пояснюється тим, що створення спеціальних органів, які стежили б за правомірністю діяльності державної влади, по суті, передбачає нескінченний правовий регрес. Тобто якщо замість самої державної влади, з одного боку, та громадянського суспільства, з іншого, спробуємо розбудувати окрему структуру контролю, то ми обов'язково постановимо перед необхідністю контролю над тими, хто контролюватиме державну владу, контролю над тими, хто контролюватиме, як контролюється державна влада тощо. Але принцип ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства означає не лише те, що поряд з державою завжди є її специфічний опонент (маємо на увазі саме громадянське суспільство, що може бути визначено як «динамічний ансамбль охоронюваних законом неурядових інститутів, яким властива тенденція до ненасильства, самоорганізації та саморефлекторності» [8], а й те, що державою створено всі належні та необхідні умови для нормального існування громадянського суспільства і для його «контрольної діяльності» стосовно держави. Недарма Л. Морозова характеризує громадянське суспільство як сукупність відносно незалежних від держави інститутів, які здатні контролювати державу та примушувати її служити суспільству і суспільним інтересам [9].

Отже, факт нормативного закріплення у ст. 1 Конституції України положен-

ня про те, що українська держава є правовою, має цілий ряд конкретних наслідків щодо визначення сукупності тих принципів, на яких має ґрунтуватися організація та функціонування політичної системи. Але, визначивши згадані принципи (народовладдя, верховенства права, захисту прав людини і громадянина, розподілу влад), які впливають лише з аналізу змісту такого елементу політичної системи, як правова держава, чи слід додати до цього переліку деякі інші принципи, що так чи інакше зафіксовані в сучасному конституційному праві України? Справді, у Конституції існує цілий ряд статей, які фіксуючи ті чи інші норми, фактично встановлюють і конкретизують те, яким саме чином має розвиватись політична система України, і в який спосіб повинна здійснюватися державна влада. Звісно, така конкретизація передбачає і певне уточнення власне поняття принципів організації політичної системи, адже насправді йдеться про принципи організації окремих елементів політичної системи, які у своїй сукупності визначають її властивості політичної системи. Тут одним з перших постає питання про принципи організації і функціонування окремих інститутів держави і державної влади, під якими розуміються елементи політичної системи, які від імені держави діють в сфері законодавчої, виконавчої чи судової влади, мають власну компетенцію, структуру, а також властиві їм форми і методи діяльності. Хоча, крім цього визначення, можуть бути використані й інші, які ми зустрічаємо в сучасних правових дослідженнях. Так, методологічно ефективною нам видається дефініція, запропонована А. Автономовим, котрий визначає інститути державної влади як структурно відособлені частини державного апарату, що мають державно-владні повноваження щодо здійснення визначених державних функцій і наділе-

ні необхідними для цього організаційно-правовими та матеріально-фінансовими ресурсами [10]. Дещо переносючи акценти у цьому визначенні, можна стверджувати, що йдеться про громадянина чи колектив громадян, наділених державно-владними повноваженнями, які здійснюють від імені держави та у встановленому нею порядку визначене коло задач і функцій [11].

Першим з-поміж цих принципів слід назвати принцип системності, який може бути витлумачено принаймні в двох аспектах. Так, доволі часто говорячи про системність публічної влади, мають на увазі те, що кожен з елементів політичної системи структурований (найбільш рельєфно це можна побачити на прикладі тих елементів, що входять до підсистеми державної влади). Утім, такий методологічний підхід навряд чи може бути застосованим у нашому випадку, оскільки йдеться не про політичну систему, а про внутрішні властивості кожного окремо взятого елементу. Інше розуміння змісту принципу системності передбачає, що всі інститути публічної влади утворюють єдину систему взаємодії з метою забезпечення нормального функціонування такого суспільно-політичного інституту, яким є держава, а отже, й усієї політичної системи.

Може здатися, що таке тлумачення принципу системності суперечить розглянутому вище принципу поділу влади. Проте це не так, оскільки ідея поділу влади жодним чином не означає того, що органи окремих гілок цієї влади не взаємодіють. Більше того, навіть якщо спробувати гіпотетично уявити таку модель абсолютної герметизації інститутів публічної влади, то вона буде абсолютно не функціональною і повністю відірваною від суспільно-політичного життя. Прикладом неможливості запровадження абсолютизованого принципу поділу публічної влади можуть стати історичні події процесу прийняття Конституції США, коли її автори були

змушені синтезувати принцип поділу влади з принципом «стримувань і противаг», який дозволив утворити канали взаємодії між різними інститутами публічної влади, а її окремі органи отримали можливість для співпраці. Хоча фактично ще у Проекті Основної Конституції Республіки Вірджинія, розробленому Томасом Джефферсоном у 1783 р., у кожній з перших трьох глав було передбачено можливості взаємного впливу основних інститутів публічної влади та відповідних їм органів державної влади [12]. Іншим свідченням на користь необхідності застосування принципу системності щодо інститутів публічної влади, які, власне, й утворюють те, що описується поняттям «політична система», є те, що його зафіксовано і в багатьох нині діючих конституціях. Наприклад, серед європейських країн було б доречно згадати Конституцію Португальської Республіки, де в ч. 1 ст. 114 зазначено: «Конституція встановлює розподіл влади та взаємозалежність органів державної влади» [13]. Ще чіткіше його відображено у конституціях пострадянських держав: положення ст. 6 Конституції Молдови «влади розділені і взаємодіють» [14], ст. 4 Конституції Туркменістану «влади діють самостійно, стримуючи та врівноважуючи одна одну», ст. 6 Конституції Білорусі «державні органи в межах своїх повноважень самостійні... вони взаємодіють між собою, стримують та врівноважують один одного» [15], ч. 4 ст. 3 Республіки Казахстан «державна влада в республіці єдина, здійснюється на основі законів і відповідно до принципу її розподілу на законодавчу, виконавчу та судові гілки, їх взаємодії між собою, завдяки системі стримувань і противаг» [16], ч. 1 ст. 7 Конституції Киргизької Республіки «державна влада заснована на принципах... розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судові гілки та їх узгодженого функціонування і взаємодії» [17], чи ч. 4 ст. 7 Конституції Азербайджанської Республіки «законо-

давча, виконавча та судова влада взаємодіють і є незалежними в межах своїх повноважень» [18].

Таким чином, визначення принципу системності як одного з загальних принципів діяльності публічної влади цілком обґрунтоване і не суперечить принципу поділу публічної влади. Адже, як доводять А. Альохін та А. Кармолицький, публічна влада хоча й характеризується внутрішнім розподілом функцій між її частинами, але діє як єдиний механізм [19]. Зазначена системність публічної влади проявляється насамперед у тому, що всі інститути та органи цієї системи діють спільно і знаходяться у відносинах взаємозв'язку, взаємодії та взаємозалежності. У межах цієї системи одні органи єдиної системи обираються чи призначаються іншими органами, одні керують іншими, одні є підзвітними, підконтрольними та відповідальними перед іншими тощо. Тобто принцип системності публічної влади забезпечує ніщо інше, як наявність організаційно-правової єдності цієї влади, а також внутрішню єдність політичної системи як такої.

Наступним принципом організації публічної влади у межах політичної системи є ієрархічність, як одна з невід'ємних ознак будь-якої складної системи. Проте слід мати на увазі, що тут це поняття не можна ототожнювати з субординаційністю. Тобто принцип ієрархічності характеризує насамперед те місце, яке займає кожен інститут або орган публічної влади стосовно інших. З цим тісно пов'язане і питання щодо вирішення і встановлення функцій та компетенції органів публічної влади. Так, застосування концепції парламентаризму передбачає співпорядкування органів публічної влади у межах тієї чи іншої політичної системи при головному положенні законодавчих органів.

Логічним і структурним наслідком взаємоузгодження принципів системнос-

ті та ієрархічності є введення до переліку принципів організації публічної влади ще двох додаткових вимог, які можуть бути визначені як окремі принципи взаємодії та самостійності інститутів публічної влади. Мається на увазі те, що взаємодіючи з іншими, кожен окремий інститут публічної влади має власні функції і статус. У переважній більшості випадків ці функції визначаються на конституційному рівні або на рівні окремих законів. Наприклад, ст. 116 Конституції України, в якій наводиться перелік повноважень Кабінету Міністрів України: забезпечення державного суверенітету і економічної самостійності України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України; вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина; забезпечення проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; розробка і здійснення загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України; забезпечення рівних умов розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону тощо. Хоча, заперечуючи доцільність визначення принципу самостійності як одного з базових для організації системи публічної влади, вказують на те, що майже в будь-якій системі влади можна зустріти такі факти, коли законодавство закріплює за одними органами повноваження щодо формування інших. Але, все ж таки, цей висновок помилковий, адже навіть з огляду на те, що одні органи отримують в своє розпорядження важелі впливу на інші органи, ще не означає, що останні втрачають свою функціональну само-

стійність. Так само не можна вважати запереченням принципу самостійності право скасування одним органом публічної влади рішень іншого, оскільки це правожодним чином не обмежує незалежності кожного окремого органу щодо прийняття рішень у межах своєї компетенції, а лише встановлює додаткові механізми контролю і відповідальності за якість (юридично-правову, управлінську, політичну тощо) прийнятих рішень.

Останню групу правових принципів організації і функціонування публічної влади складають: по-перше, принцип законності, згідно з яким всі органи публічної влади в обов'язковому порядку спираються в своїй діяльності на санкціоновані державою норми. Хоча стосовно органів публічної влади варто вказати й на те, що вони не лише самі діють відповідно до законів, а й виконують, так би мовити, зворотну функцію – забезпечують дотримання законності як окремими громадянами, так і різноманітними організаціями, установами тощо (всіма інститутами, які прийнято відносити до сфери громадянського суспільства). По-друге, принцип сполучення векторів централізації і децентралізації. Певною мірою цей принцип організації публічної влади можна визначити як «новий» і «старий» водночас. Річ у тім, що принцип т. зв. демократичного централізму завжди проголошувався одним з основних в системі організації радянської державної влади [20]. Звісно, нині ідея централізації влади як така не відкидається. Йдеться лише про те, що в процесі державного і політичного управління слід знаходити такий розумний баланс, коли окремі органи влади можуть і мають вирішувати цілий ряд питань самостійно без втручання з боку вищих органів влади, але не порушуючи при цьому стабільність владного механізму [21]. По-третє, принцип диференціації та фіксування функцій і по-

вноважень. Цей принцип організації публічної влади дозволяє забезпечити єдність її структурного та функціонального аспектів, адже як конституція, так і окремі закони, що регламентують діяльність того чи іншого органу публічної влади, завжди визначають коло суспільно-політичних, правових та соціально-економічних відносин, на які розповсюджується його компетенція. При цьому важливу роль відіграють ті правообмежування, які забороняють здійснювати функції, що за законом належать іншим органам публічної влади. У результаті цього, як пише А. Малько, діяльність органів публічної влади обмежується їх компетенцією, яка засновується на принципі «дозволено лише те, що прямо визначено законом» [22]. По-четверте, принцип гласності, який розповсюджується на всі без винятку суб'єкти публічних відносин. По-п'яте, принцип наділення функціями і повноваженнями, що відіграє надзвичайно важливу функціональну роль, оскільки дозволяє здійснювати процес перерозподілу повноважень в ході функціонування публічної влади, передавати певні повноваження від однієї частини системи органів до іншої, делегувати частину компетенції від органів держави до органів місцевого самоврядування тощо. Пошосте, принцип участі громадян у формуванні публічної влади, який визначається ст. 38 Конституції, що закріплює за всіма громадянами України рівне право брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади. Однак, при цьому слід звернути особливу увагу й на ч. 2 цієї статті, оскільки в ній зафіксовано таку важливу норму, як право рівного доступу до державної служби, що, з одного боку, приводить законодавство України у відповідність до загальновізнаних норм міжнародного права, а, з другого боку, дозволяє відмежуватися від ра-

дянської адміністративно-бюрократичної традиції розподілу публічно-владних повноважень відповідно до партійних, національних та ідеологічних ознак. Хоча, крім щойно перелічених принципів функціонування і організації публічної влади, у політичній системі демократичного типу можуть бути запропоновані й інші. Наприклад, А. Автономов розподіляє ці принципи на загальні і локальні. Л. Гарчева та А. Ярмиш надають єдиний перелік принципів (це принципи представництва інтересів громадян, розподілу влад, гласності, професійності, законності, рівного доступу до державної служби, демократизму у формуванні та діяльності органів публічної влади [23]).

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо зафіксувати наявність цілого ряду визначальних правових принципів, які характеризують організацію та діяльність політичної системи, за умов запровадження в практику державного і суспільно-політичного життя концепції правової держави, а також теорії демократичного врядування. У контексті сучасних українських державотворчих процесів це особливо стосується питань щодо сполучення централізації і децентралізації в діяльності органів публічної влади, системності, задіяння принципів контролю, гласності, диференціації функцій і повноважень. Разом з тим, слід зазначити, що всі ці принципи тісно взаємопов'язані і, як правило, мають принаймні два аспекти – власне політичний (цей аспект ми наразі не досліджували, що, втім, не робить його менш значимим) та правовий. Останній з них має стати об'єктом пильної уваги сучасної вітчизняної юридичної науки, адже від цього значною мірою залежить успішність тих змін і трансформацій, яких визначатиме політична система України як у коротко-, так і в довготерміновій перспективах.

Список використаної літератури

1. Див.: Бабенко К. А. Конституційні засади розвитку та регулювання політико-правових відносин в Україні: монографія / К. А. Бабенко. – К.: Логос, 2008.
2. Палиенко Н. И. Учение о сущности права и правовой связанности государства / Н. И. Палиенко. – Харьков: Тип. и лит. М. Зильберберг, 1908. – С. 310-311.
3. Гессен В. М. Теория правового государства / В. М. Гессен. – СПб.: Студ. касса взаимопомощи при С-Петербур. политехникуме, 1909. – С. 51-54.
4. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці / В. Б. Ковальчук. – К.: Логос, 2011. – С. 229-245.
5. Новгородцев П. И. Сочинения / П. И. Новгородцев. – М.: Раритет, 1995. – С. 22.
6. Кістяківський Б. А. Вибране / Б. А. Кістяківський. – К.: Абрис, 1996. – С. 242.
7. Кистяковский Б. А. Сущность государственной власти / Б. А. Кистяковский. – Ярославль, 1913. – С. 7.
8. Кин Дж. Демократия и гражданское общество / Дж. Кин. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – С. 18.
9. Морозова Л. А. Теория государства и права / Л. А. Морозова. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – С. 412.
10. Автономов А. С. Правовая онтология политики. К построению системы категорий / А. С. Автономов. – М.: Инфограф, 1999. – С. 265.
11. Козлова Е. И., Кутафин О. Е. Конституционное право Российской Федерации / Е. И. Козлова, О. Е. Кутафин. – М.: Юристъ, 1995. – С. 294-295.
12. Джефферсон Т. Автобиография. Заметки о штате Виргиния / Т. Джефферсон. – Л.: Наука, 1990. – С. 264-270.
13. Конституции государств Европейского Союза / Под ред. Л. А. Окунькова. – М.: Инфра-М-Норма, 1997. – С. 551.
14. Конституции государств-участников СНГ. – М.: Норма-Инфра-М, 1999. – С. 379.
15. Там само. – С. 129.
16. Там само. – С. 274.
17. Там само. – С. 328-329.
18. Там само. – С. 13.
19. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации / А. П. Алехин, А. А. Кармолицкий, Ю. М. Козлов. – М.: Зерцало, ТЕИС, 1996. – С. 13.
20. Советское административное право / Под ред. Ю. М. Козлова, Б. М. Лазарева, А. Е. Лунева. – М.: Юридическая литература, 1981. – С. 28-34.
21. Див. Гладуняк І. В. Розвиток систем політичного управління в сучасній Україні / І. В. Гладуняк. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008.
22. Малько А. В. Политическая и правовая жизнь России / А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2000 – С. 66.
23. Гарчева Л. П., Ярмыш А. Н. Конституционное право Украины / Л. П. Гарчева, А. Н. Ярмыш. – Симферополь: Доля, 2000. – С. 192-193.